

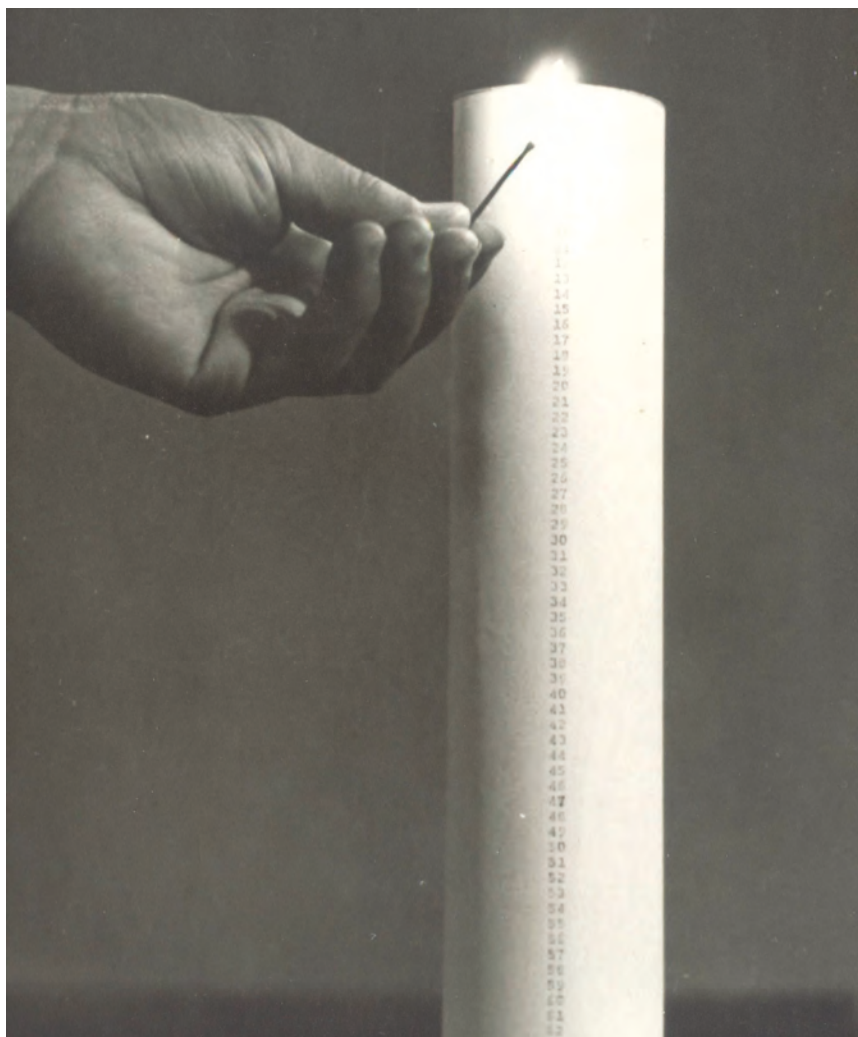
>> Acció marina (foto, 2008; pintura, 2016).
(Foto: ARXIU AIRE. JOAN CASELLAS.)

Joan Casellas. Sempre ens quedarà Duchamp

Text > CRISTINA MASANÉS

Artista plàstic, fotògraf documentalista, director del festival La Muga Caula, artífex de l'Arxiu AIRE, *performer*, duchampità, seguidor de l'esperit de Fluxus, dadaïsta en el segle XXI. La conversa amb Joan Casellas sempre amplia perspectives. Recordo com una delicadesa la crònica de la seva estada a Nova York, l'any 1986, que el mateix Casellas va compartir amb els que sèiem a taula una meravellosa nit d'estiu en una de les cales de Colera, celebrant el casament laic de l'estimada artista i galerista Lola Ventós. Joan Hernández Casellas (amb un peu a les Escaules, a l'Alt Empordà, des de fa anys, però nascut a Teià, al Maresme, l'any 1960, fill de rabassaire i de modista) explicava les vicissituds de viure a la ciutat de l'art volent-ho descobrir tot amb una butxaca escassa i el seu intent d'abraçar la pintura figurativa després de practicar l'art d'acció.

>> Acció cremable, *Escola Massana, Barcelona, 1977.* (Foto: REBECA RODRÍGUEZ)

I és que Joan Casellas, amb només setze anys, ja havia creat el grup Dadà, ataca de nou i havia fet les seves primeres accions i intervencions efímeres, i tres anys més tard, el 1979, ja havia fet una primera exposició a l'Espai 10 de la nova Fundació Miró amb una sèrie d'objectes neodadaïstes que relacionaven Brossa amb Duchamp. Si bé el paradigma duchampià i l'art d'acció van ser una descoberta que el va marcar de per vida, potser empès pel context dels vuitanta, va voler explorar la pintura. «Em va impactar la transavantguarda italiana, però també el fet que els meus herois i heroïnes van abandonar el conceptual: Jordi Pablo, Ferran García Sevilla o Fina Miralles, i també el meu amic i company d'estudis, Ernest Puig. Però, sobretot, el vertigen d'abandonar la mà en l'acte de fer art. Això m'ho va resoldre Duchamp, que simultàniament a la invenció de l'art instantani a través del *ready-made*, va ser sempre extremadament manualista».

A Nova York s'hi va estar cinc anys, exposant escultures de gran format, pintura i fotografia en espais com la Bridgewater Lutzberg Gallery, però també a la Sala 491 de Barcelona, la Fundació Espais de Girona i la Drie 05 Gallery d'Amsterdam. Sense diners i

>> Objecte verd, 1979.
(Foto: ARXIU AIRE. JOAN CASELLAS.)

>> Girador, exposició a l'Espai 10 de la Fundació Joan Miró, Barcelona, 1979.
(Foto: JORDI FIGUERES)

>> Suprematisme del quinto o retrat de Nora, 1982. (Foto: ARXIU AIRE. JOAN CASELLAS.)

convençut que la seva ànima era més performativa que pictòrica, l'any 1991 va tornar a Barcelona.

Quan l'art d'acció no era cànion

Ara fa un parell d'anys, el MACBA va recuperar l'art d'acció dels anys noranta a l'Estat espanyol a l'exposició «Acció. Una història provisional dels 90». Una mostra pionera (els noranta tot just es comencen a analitzar amb mirada històrica) el treball previ de la qual va comptar amb la figura indispensable de Joan Casellas, perquè va ser un dels impulsors al país de les pràctiques artístiques relacionades amb el cos, que en els noranta circulaven en festivals o trobades puntuals. Casellas s'hi va implicar com a artista, documentalista, activista i divulgador. Com a artista, comparteix plenament l'esperit que anima l'art d'acció: la corporalitat, la senzillesa i la voluntat efímera. En les seves *performances*, treballa sobre la proximitat i el context utilitzant objectes i materials de forma momentània i reversible. Cal destacar que, ja l'any 1994, el prestigiós Institute of Contemporary Arts (ICA) de

>> La porta de NY, maqueta, 1988. (Foto: ARXIU AIRE. JOAN CASELLAS.)

>> Acció concentració 2, 1995. (Foto: ARXIU AIRE. TERESA RAMÍREZ.)

Londres va presentar una petita mostra sobre documents de les seves intervencions. Per inaugurar l'exposició, va dur a terme l'acció *The Power Project*, intervenint la façana d'un edifici.

Com a activista, va connectar ràpidament amb un grup de joves artistes interessats en l'acció i l'autogestió artística, implicant-se en la formació de múltiples projectes com el Club 7, que, primer a l'antiga seu del FAD i després a Metrònom, va convocar *soirées de performances* de manera continuada des de 1996 fins a 1998. Va participar també en la mostra «En l'esperit de Fluxus» de la Fundació Tàpies, el 1994. Altres projectes seus van ser *De viva veu* (1993), *Red arte* (1995), *Rag* (1998), *La figuera crítica de Barcelona* (1998) i *Kabaret obert* (2002). Casellas va documentar fotogràficament tots aquests esdeveniments tot configurant, amb els anys, un arxiu únic de l'art d'acció. Amb sortides al context internacional i teixint una àmplia xarxa de contactes, d'una manera quasi natural, va acabar sent l'artífex del projecte La Muga Caula.

La Muga Caula

La primera edició d'aquest festival va ser l'any 2005, en commemoració dels quaranta anys de la fotografia de Marcel Duchamp berenant a la Caula, el salt d'aigua de la Muga al seu pas per les Escaules: «A Duchamp li agradava molt aquest lloc i el va visitar en diverses ocasions, segurament ja en els anys trenta, però amb més freqüència en els anys cinquanta i seixanta». Casellas va ser el primer a interpretar aquesta fotografia com una pista en relació amb l'obra *Étant Donnés* de Duchamp, per les seves «aigües calentes». «S'ha cregut erròniament (jo també) que va ser Octavio Paz el primer a publicar-la en el seu llibre de 1973 *Apariencia desnuda*, però de fet va ser l'editor de Gallimard qui la va introduir en la traducció francesa de 1976. Fèlix Fanés és el primer a localitzar el lloc, el salt de la Caula, en un text a *L'Avenç* el 1983, que amplia a *La Vanguardia* el 1984. Ho relaciona amb el paisatge d'*Étant Donnés*, però sense fer-ne cap interpretació. Posteriorment, he trobat diverses fotografies inèdites de Man Ray a la Caula amb Duchamp, i altres de Man Ray i les seves parelles». Casellas també va encunyar l'expressió *La Muga Caula*, que aplega dos topònims de la zona: el riu Muga, que en basc vol dir

>> Acció relació, *Belles Arts, Barcelona, 1997*. (Foto: ARXIU AIRE. XAVIER MORENO.)

'frontera', i el salt d'aigua de la Caula, del llatí 'càlida'.

Conjuntament amb Leonard Ramírez i la seva filla Teresa, companya de vida de Casellas, van crear un festival de petit format i gran intensitat que, durant quinze anys i edicions, cada setembre va convocar el bo i millor de l'art d'acció i la poesia fonètica a aquest poble de l'Empordà fronterer. «Més que un festival, era una trobada. Com que es feia en un poble allunyat de tot i durava tres dies, els artistes i la gent que venia s'instal·laven al poble i hi convivien. Això el feia molt insòlit. Hi havia tres tipus d'accions: les que seguien el format internacional estàndard de l'art d'acció, d'uns vint minuts i amb un registre que diem consecutiu, però també n'hi havia de *duracionals*, que duraven un parell d'hores i tu t'anaves desplaçant pel poble i, a estones, en veies una i una altra. També hi havia l'espai BE (Breu i Espontani), en el qual podia participar tothom, tot i no formar part del programa. Eren accions molt breus, d'un minut, del tipus de Fluxus.»

Recordem La Muga Caula com una iniciativa única: un micropoble respirant l'esperit dadà durant tres dies. Casellas demanava a un artista destacat que elaborés el cartell de cada any, i així en va anar configurant una veritable col·lecció que aplega noms com Ben Patterson (que va morir pocs dies després de fer el cartell), Fina Miralles, el grup Non Grata, Julien Blaine, Es-

>> La Gioconda de Cadaqués, *foto-acció, 2004*. (Foto: ARXIU AIRE. JOAN CASELLAS.)

>> Acció de saludar lentament, obra gràfica. Festival Deformes, Santiago de Xile, 2006.

>> Kopaction, Grimm Museum, Berlín, 2011. (Foto: LAURA GIANETTI)

ther Ferrer, Bartolomé Ferrando, Nieves Correa, Denys Blacker i Concha Jerez, entre d'altres. Un magnífic recull de cartells que avui dia forma part del fons del Museu de l'Empordà.

L'any 2019, La Muga Caula es va acomiadar per manca de finançament i per l'esgotament dels organitzadors. Havia portat més de dos-cents cinquanta artistes d'arreu del món i més de cinc-centes *performances*, alhora que havia deixat un tou ingent de documentació.

Arxiu AIRE

Després de La Muga Caula, Casellas s'ha centrat en una iniciativa engegada l'any 1992 amb el nom d'Arxiu AIRE. Un fons que inclou fotografies, vídeos, objectes i publicacions de tots els esdeveniments d'acció documentats des dels anys noranta. «Si bé tota la meua activitat fotogràfica l'englobo dins la marca Arxiu AIRE (més enllà d'unes breus incursions en la fotografia en els anys setanta amb càmeres molt precàries, és a partir de 1982 que començo a treballar la fotografia de forma sistemàtica i semiprofessional), centralment és un arxiu de l'art d'acció dels noranta.» Només una gran persistència (allà on hi havia una *performance*, ell hi era amb la càmera) l'ha fet possible. Actualment ja es destaca com el fons documental de *performance* més important de l'Estat espanyol, i constitueix un instrument de difusió d'aquesta pràctica artística. Si reculem en el temps, l'Arxiu AIRE ha estat responsable d'exposicions en espais com l'antic Institut del Teatre, dins la Primavera fotogràfica de 1996; el Centre Cívic Can Felipa de Barcelona, el 1999; la Fundació Espais de Girona el 2003; l'Arts Santa Mònica de Barcelona el 2006 i el Museu de l'Empordà l'any 2011.

Si és cert que hi ha vides guiades per un far, la de Joan Casellas estaria dins d'aquesta categoria. Un far basculant entre Marcel Duchamp (a qui continua estudiant i sobre el qual va publicant articles) i Fluxus, aquest moviment dels anys seixanta i setanta que va voler erradicar el mercantilisme de l'art tot acostant-lo a vida. En aquest sentit, serà bo recordar que el *fluxus* llatí designa el fet de fluir. És aquesta la sensació que tens cada vegada que converses amb en Joan o que assisteixes (i respires) alguna de les seves accions... que flueix, com la vida.